

1905 aug. 15

Lukács György vallás- és közoktatásügyi miniszter 72 001/1905. számú rendelete a tanfelügyelőkhöz „a magyar nyelvnek a nem magyar tannyelvű képzőintézetekben való tanítása tárgyában”

VKM eln. 1906: 531¹
(Nyomtatvány)

Harmadfél évtized telt el az 1879. évi XVIII. tc. életbeléptetése óta. Jóllehet, hogy a törvény szövege, valamint a törvény végrehajtása tárgyában kiadott Utasítás (17 984/1879) a tanító- (tanítónő-) képző intézetekre nézve félreérthetetlenül határozott rendelkezéseket tartalmaz: mégis dacára a törvény foganatosítása érdekében hivatali elődeim által ismételt ízben kibocsátott rendeleteknek, a törvénynek a tanító- (tanítónő-) képző intézetekre vonatkozó része még ma sincs hatékonyan végrehajtva, a gyakorlati kivitel módozatai pedig annyira elütők egymástól, és a törvény szellemét annyira ki nem elégítik, hogy a hatékonyabb foganatosítás iránt való sürgős intézkedés immár elodázhatatlan szükségességgé érlelődött.

Az előző éveknek és az imént lezárult iskolaévnek a tanító- (tanítónő)-képző intézetekre vonatkozó tanulmányi eredményéből az a sajnálatos tény nyomul homloktérbe, hogy a törvény laza magyarázatának és lanya végrehajtásának árát legdrágábban éppen azok adják meg, akiket legkevésbé terhel mulasztás, és akik ebben a dologban legártatlanabbak: a képzőintézetek tanulóifjúsága.

Évről évre ismétlődik, hogy a jelöltek a magyar nyelvben való készütségük elégtelensége miatt nagy számmal vettettek vissza a tanképesítő vizsgálatokon. A felelőség ezen tönkretett egzisztenciáért azokat az intézeteket terheli, melyek akár megbocsáthatatlan nembánomságból, akár más okok miatt kockára vetik a gondjaikra bízott nagyszámú, törekvő ifjúnak jövőjét.

De amint a tapasztalat igazolja, a jelöltek közül még azok is, akik a kényszerhelyzet által parancsolt elnézés mellett, a tanképesítő vizsgálatokon elégséges osztályzattal átbocsáttatnak, az életbe kilépve, nem képesek kellően megfelelni a reájuk váró kötelességnek. Ugyanis: nemcsak hogy maguk nem sajátították el a magyar nyelvet a készütségnek olyan mértékéig, amint az 1879. évi XVIII. tc. azt megköveteli, de még kevésbé történt gondoskodás arról, ami pedig a képzőintézetnek szintén egyik sarkalatos kötelessége, hogy a jelöltek a magyar nyelvnek az elemi népiskolában való tanítási eljárását és módszerét megismerhessék. Így aztán a képzőintézet hibájából és annak mulasztása következtében a képesített jelölt még mint tanító is újabb és újabb kellemetlen helyzetbe jut, amivel még a legbuzgóbb is, hosszú évek fáradoalmas önképzése útján és a vezetésére bízott iskolai ifjúság érdekeinek súlyos sérelme árán is alig képes megküzdni.

Nyilvánvalóak azok a káros következmények, melyek a törvény laza végrehajtásából úgy a közügyre, mint az egyesre háramlanak. Ennélfogva egyrészt a törvény rendelkezéseinek hatékony érvényesítése végett, másrészt pedig a tanulóifjúság jól felfogott érdekeinek megvédelmzése szempontjából, az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk 14. §-ában gyökerező fő felügyeleti jogomból eredőleg rendelem, amint következik:

¹ A kinyomtatott rendelet első oldala alján a következő utasítást közli: „*Valamennyi kir. tanfelügyelőnek, kinek tankerületében nem magyar tannyelvű tanító- (tanítónő-)képző van.*” – A rendelet azonos szövegét „A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 1905. évi 72 001. számú rendelete valamennyi kir. tanfelügyelőhöz, akinek tankerületében nem magyar tannyelvű tanító- (tanítónő-)képző intézet van a magyar nyelvnek a nem magyar tannyelvű képzőintézetekben való tanításáról” címmel. Lásd még: *Magyarországi Rendeletek Tára*, 1905. 668 – 676. l. – Az irat 1956 őszén – az OL VKM anyagának kiégésekor – elpusztult.

1. Tanmenet. Órarend. Tankönyvek

Az 1876. évi XXVIII. tc. 5. §-a 3. a) pontjában, valamint az 1879. évi XVIII. tc. 6. §-ának első bekezdésében és ezen utóbbi törvény végrehajtása tárgyában az egyházi főhatóságokhoz intézett leirat (20 301/1885.) 7., 8. és 9. pontjaiban, nemkülönben a végrehajtási Utasítás 17. §-ában biztosított jogánál fogva kérje be tanfelügyelő úr minden iskolaév elején a tankerületében levő nem magyar tannyelvű tanító- (tanítónő-) képző intézetek tanmenetét, órarendjét és a használandó tankönyvek egy-egy példányát, és terjessze ide azokat. A tantervet az 1905/6. iskolaév elején szintén terjessze ide, de ez újból csak akkor lesz megint felterjesztendő, ha azon az illetékes egyházi főhatóság változtatást tesz.

2. Felvétel a képzőintézetbe

A nem magyar tannyelvű tanító- (tanítónő-) képző intézetek növendékeire a magyar nyelvnek a törvényszabta mértékben való elsajátítását gátló egyik akadály az, hogy a tanulók ezen intézetek legnagyobb részébe nem valamely középfokú iskola négy osztályának szabályszerű elvégzése után, hanem az 1868. évi XXXVIII. törvénycikkben engedélyezett felvételi vizsgálat alapján vétetnek fel.

Tanfelügyelő úr az illető egyházi főhatóságnál hasson oda, hogy a képzőintézetbe rendszerint csakis középiskola vagy polgári iskola négy osztályát végzett növendékek vétessenek fel, amiként ez az 1868. XXXVIII. tc. 86. és 108. § célzatának is megfelel, és hogy felvételi vizsgálat útján csak kivételesen jussanak be jelöltek a tanítóképzőbe.

Arra pedig iskolalátogatásai alkalmával különösen ügyeljen tanfelügyelő úr, vajon a felvételt vizsgálat útján bejutott növendékek valóban bírnak-e a magyar nyelvben, az anyanyelvben, a számvetés és földrajz ismeretében és a történelemben legalábbis annyi jártassággal, mint amennyit a közép- vagy polgári iskola négy első osztályában tanítanak, illetőleg mint amennyi magyar nyelvi ismeretet az 1879. XVIII. tc. értelmében már az elemi népiskolát végzett tanulótól is követelni lehet. Ha e tekintetben tanfelügyelő úr kifogásolnivalót talál, fő felügyeleti jogom érvényesíthetése végett tegyen ide kimerítő jelentést.

3. Tanfelügyelői látogatások. Gyakorlóiskola

Az 1879. évi XVIII. tc. 6. §-a 1. pontja, valamint a végrehajtási Utasítás 18. §-a, úgyszintén az 1902. évi 29 822. sz. alatt kelt itteni rendelet alapján tanfelügyelő úr a tankerületébe eső nem magyar tannyelvű képzőintézeteket évente többször, de legalább két ízben látogassa meg, az I., II. és III. osztály évváró vizsgálatain mindenestre jelen legyen, és terjesszen ide eljárásáról és szerzett tapasztalatairól minden tanév végén részletes és kimerítő jelentést.

Év közben való iskolalátogatása alkalmával terjessze ki figyelmét arra is, hogy az 1879. évi XVIII. tc. rendelkezéseinek foganatosítása keretében kellő mérvben történik-e gondoskodás arról, hogy a jelöltek a magyar nyelvnek nem magyar tannyelvű népiskolákban való tanítási módszerét nemcsak elméletben, de legfőképpen gyakorlatilag a legbehatóbb módon megismerjék és megtanulják. Evégből, tekintettel arra, hogy az 1868. évi XXXVIII. tc. 13. és 102. §-ai a gyakorlóiskolához és a gyakorlati kiképzéshez mint feltételhez kötik a felekezeti tanítóképző intézetek felállításának jogát, minden rendelkezésére álló módon hasson oda tanfelügyelő úr, hogy ott, ahol még nincs, gyakorlóiskola létesíttessék a képzőintézettel szerves kapcsolatban. Ha eljárásának fél év alatt eredménye nem volna, az 1868. évi XXXVIII. tc. 15. §-ában megszabott megintés és azt követő eljárás foganatosítása végett tegyen ide előterjesztést.

4. Képesítővizsgálatok

Minthogy a nem magyar tannyelvű felekezeti tanító- (tanítónő-) képző intézetek egy része még mindig nem bír tanképesítő-vizsgálati szabályzattal, más része pedig vizsgálati szabályzatát nem hozta összhangba az újabb törvények követelményeivel, ennél fogva felhívom tanfelügyelő urat, hogy keresse meg azonnal az illetékes egyházi főhatóságot, hogy a tanképesítő-vizsgálati szabályzatot mielőbb készítse el, illetőleg, ha már van ilyen szabályzata, azt a törvényes követelményekkel hozza összhangba, s a szabályzat egy példányát tanfelügyelő úrnak is küldje el.

Tanfelügyelő úr pedig a tanképesítő vizsgálatok alkalmával a vizsgálatok lényegbeli részét illetőleg a legszigorúbban alkalmazkodjék az alábbi törvényes rendelkezésekhez:

A vizsgálat megkezdése előtt győződjék meg arról, hogy a tanképesítő-vizsgálatra bocsátandó jelöltek bírnak-e valamennyien a korra, testi épségre és szabályszerű felvételre nézve a törvénykövetelte előfeltételekkel.

Az 1879. évi XVIII. tc. 1. és 2. §-ai azt a követelményt tartalmazzák, hogy minden tanító- (tanítónő-) jelölt a tanfolyam alatt a magyar nyelvet beszédben és írásban annyira elsajátítsa, hogy azt a népiskolákban taníthassa. Ebből következik, hogy a jelölteknek a magyar nyelvből való készültése a beszéd, az írás és tanítás szempontjából bírálendő meg.

Evégből tanfelügyelő úr a vizsgálat előtt legalább két nappal vizsgálja át a magyar nyelvbéli összes írásbeli dolgozatokat a tekintetben, hogy a jelölteknek a magyar nyelvben való készültsége tartalom és fogalmazás tekintetében mennyiben és milyen mértékben felel meg a követelményeknek. A magyar nyelvből való dolgozat semmi esetre sem lehet fordítás, hanem csakis valamely tételről szabadon kidolgozandó fogalmazvány. Ezen dolgozat tárgya a hazai történelemből, a magyar irodalomtörténelemből vagy a pedagógia köréből veendő. Ezen három tárgykörből vett tételek közül a jelölt szabadon választhat. Kívánatos, hogy ezen tételeket az illetékes főhatóság tanfelügyelő úrral egyetértőleg állapítsa meg.

A jelöltek magyar beszédben való készültségének megállapítására főképpen a magyar nyelvtani és a magyar irodalomtörténeti feleletek szolgálnak. Amennyiben tanfelügyelő úr egyik vagy másik jelölnél a magyar nyelvtani és irodalomtörténeti feleletekből bármi oknál fogva nem tudna az illetőnek a magyar beszédben való készültségére nézve kellő ítéletet formálni (pl. mert a jelölt szó szerinti betanulás alapján felel stb.), jogában áll a jelölttől más tantárgyakból is magyar nyelven adandó feleleteket követelni.

A magyar nyelvben, szóban és írásban való jártasság elbírálásánál szigorúan tartsa szem előtt tanfelügyelő úr az 1868. évi XXXVIII. tc. 13. §-ában körvonalazott azt a követelményt, hogy a felekezeti tanító- (tanítónő-) képző intézetekben a tantárgyakat legalább azon terjedelemben kell tanítani, aminő terjedelemben azok tanítása az állami képzőintézetekben el van rendelve.

Az 1879. évi XVIII. törvénycikk 2. §-a és a végrehajtási Utasítás 14. és 18. §-ai megkövetelik a jelölttől annak igazolását, hogy a magyar nyelvet tanítani is tudja. Minthogy erről csakis gyakorlati tanítás meghallgatása után formálhatni ítéletet, ennél fogva köteles minden jelölt a magyar nyelvből mint elemi népiskolai kötelezett tantárgyból egy – tanfelügyelő úr által 24 órával előbb kitűzendő és neki írásban kiadandó – magyar nyelvbéli tételről a vizsgáló bizottság előtt gyakorlati tanítást tartani.

A tanképesítő oklevelek mindenkor párhuzamos szöveggel, tehát az állam nyelvén és a képzőintézet tanítási nyelvén állítandók ki.

Minden egyebekben a tanképesítő-vizsgálat lefolyására nézve az 1879. évi XVIII. tc.-nek rendelkezései és az illető egyházi főhatóság által megállapított vagy megállapítandó vizsgálati szabályzat a mérték- és irányadó.

Amely esetben a tanképesítő-vizsgálati eljárás nem felel meg a fentebbi pontokban körvonalazott törvényes követelményeknek: a kir. tanfelügyelő az oklevelek aláírását tagadja meg.

5. Magyar nyelvtanár kirendelése államköltségen.
Fizetéskiegészítés

Amennyiben valamely egyházi főhatóság anyagi eszközök elégtelensége miatt nincs abban a helyzetben, hogy az általa fenntartott képzőintézetnél a magyar nyelv tanítására megfelelő képesítéssel bíró tanárt alkalmazzon, az illetékes egyházi főhatóság kívánságára teljes készséggel intézkedem aziránt, hogy az állam költségén ideiglenes minőségben az illető felekezethez tartozó magyar nyelvtanár és gyakorlóiskolai tanító osztassék be az illető képzőintézethez, aki beosztásának ideje alatt mint a tanári testület rendes tagja működik. Hasonlóképpen készséggel nyújtanék módot ahhoz, hogy az egyházi főhatósággal való megállapodás alapján a nem magyar tannyelvű tanítóképző intézeti tanárok fizetésének kiegészítésére államsegély engedélyeztessék.

Felhívom tanfelügyelő urat, hogy az illetékes egyházi főhatósággal ez irányban folytatandó tárgyalásainak eredményét jelentse ide.

A tanítóképző intézetek tanulmányi rendjének szakfelügyeletére az 1876. évi XXVIII. tc. 3. és 4. §-ai alapján szervezett intézményt az 1879. évi XVIII. tc. végrehajtása szempontjából is szándékozom értékesíteni. Mindazonáltal tanfelügyelő urat terheli elsősorban a felelősség, hogy a felügyeletére bízott nem magyar tannyelvű képzőintézetben jelen rendeletem intézkedései teljes mértékben megvalósuljanak. Nem kétlem, hogy tanfelügyelő úr ezen feladatát nemcsak törvényes kötelességből, de hazafias buzgalomból is sikeresen fogja megoldani.

Kelt Budapesten, 1905. évi aug. 15.

Lukács György s. k.

T

1905 aug. 28

Lukács György vallás- és közoktatásügyi miniszter átírata Kristóffy József belügyminiszternek a népoktatási törvényjavaslat elleni román tiltakozó népgyűlésekkel és sajtóközleményekkel kapcsolatban indított eljárása tárgyában

VKM eln. 1906 — 281 (4226/905)¹
(Gépirásos másolat)

Hivatalos másolat

Magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter
1961/eln. szám

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

A népoktatási törvényjavaslat ellen a múlt év őszén a románok közt igen élénk mozgalom indult meg, melynek eredményeképpen Világoson, Szelistyén, Szászsebesen, Deésen, Kisjenőn, Marosillyén, Brádon és Szászvároson erősen látogatott s izgató kihatású tiltakozó népgyűléseket tartottak.

Ezen gyűlések összehívása, rendezése és azok vezetése körül feltűnő számmal a gör. kel. román lelkészek buzgólkodtak, kik közül többen felette izgató beszédeket mondtak. A *Tribuna* és *Liber-tatea* című román hírlapoknak ezen gyűlések lefolyását ismertető cikkei alapján és tekintettel azon körülményre, hogy az ilyen izgató szereplésre vállalkozott lelkészek egy része az államkincstárból kisebb-nagyobb összegű jövedelemkiegészítést élveznek, a m. kir. belügyminiszter hivatali előde megkeresett, hogy a hírlapokban megnevezett összes lelkészek ellen az 1898. évi XIV. tc. 9. §-ában foglaltak alapján a megtorló eljárás megindítása iránt intézkedjem. Ezen megkeresések alapján *felhivtam úgy az aradi gör. kel. román püspököt, mint a gör. kel. román metropolitát a fegyelmi eljárásnak szabályszerű megindítására. A fegyelmi vizsgálat az illető lelkészek ellen meg is indított,*² melynek során a

¹ Az irat 1956 őszén — az OL VKM anyagának kiégésekor — elpusztult.